

درس سوم : واج آرایبی ، واژه آرایبی

در این درس دربارهٔ علم بدیع گفت و گو خواهیم کرد .

بدیع دو نمود لفظی و معنوی دارد.

عواملی که موسیقی لفظی را پدید می آورند، بدیع لفظی می خوانیم.

تکرار واج و واژه در زبان عادی ، پسندیده نیست.

اما در زبان ادبی تکرار بر جاذبه، کشش و گوشنوازی سخن می افزاید.

شاعران و نویسندگان متون ادبی یا از تکرار واژه سود می برند ؛

و یا از تکرار واج یا آوا بهره می گیرند؛

یا گاهی کل عبارت یا جمله را تکرار می کنند.

با توجه به توضیحات بالا دو آرایه « واج آرایبی » و « واژه آرایبی » پدید می آید .

نکته:

صامت: واج‌های بی‌صدای زبان = حروف الفبای فارسی

{ (ع) - (ب) - (پ) - (ت) - (ط) - (ث) - (س) - (ص) - (ج) - (چ) - (ح) - (ه) - (خ) - (د) - (ذ) - (ض) - (ظ) - (ر) - (ژ) - (ش) - (غ) - (ق) - (ف) - (ک) - (گ) - (ل) - (م) - (ن) - (و) - (ی) }

توجه ۱: حروف هم‌صدا در یک دسته قرار می‌گیرند.

توجه ۲: در واج فقط صدا اهمیت دارد شکل نوشتاری مهم نیست.

مصوت: واج‌های صدا دار زبان (یا همان صداهای زبان که در سال اول ابتدایی با آن آشنا شده‌اید).

مصوت کوتاه: - - (بَ) (بِ) (بُ)

مصوت بلند: ا ی و (با بی بو)

واج آرای: تکرار یک واج (صامت یا مصوت) در سخن است؛ به گونه‌ای که بر موسیقی و تأثیر آن بیفزاید.

خیزید و خز آید که هنگام **خزان** است

باد خنک از جانب خوارزم و زان است

مصوت بلند «ا» در بیت، هفت بار تکرار شده است.

صامت «خ» در مصراع اول و دوم پنج بار و **صامت «ز»** در مصراع اول و دوم شش بار تکرار شده است.

تکرار آگاهانه یک مصوت در غنای موسیقی شعر مؤثر بوده و به گوشنازی آن کمک می‌کند.

تکرار آگاهانه یک صامت نیز به عنوان یک عامل ایجادکننده موسیقی لفظی در خور توجه است.

مهرورزی تو با ما شهره آفاق بود

پیش از اینت پیش از این، اندیشه عشاق بود

واج آرای **صامت «ش»** پنج بار

خواب‌نوشین بامداد رحیل باز دارد پیاده را ز سبیل

واج آرای **مصوت کوتاه «-»** سه بار پشت سر هم

توجه: واج آرای صامت‌ها از مصوت‌ها محسوس‌تر است.

واژه آرای (تکرار): تکرار یک واژه یا کلمه در سخن است. که بر تأثیر آهنگین سخن می‌افزاید.

به تکرار واژه‌ها (واژه آرایبی) در بیت‌های زیر توجه کنید.

ایرج میرزا	تا هستم و هست، دارمش دوست	پس هستی من ز هستی اوست
مولوی	کانچنان ماهی نهان شد زیر میغ	ای دریغا، ای دریغا، ای دریغ
فیض کاشانی	تا من بودی، منت نمی دانستم با من بودی، منت نمی دانستم	با من بودی، منت نمی دانستم رفتم چه من ار میان، تو را دانستم
سعدی	دشمن شوند و سربرود، هم بر آن سریم	ما را سری است با تو، که گر خلق روزگار

توجه: آنچه در تکرار اهمیت دارد، جنبه موسیقایی و آوایی سخن است نه شکل نوشتاری واژگان.

سوال‌های متن درس سوم (واج آرایبی، واژه آرایبی)

۱- انواع بدیع را نام ببرید.

پاسخ: بدیع لفظی و بدیع معنوی

۲- بدیع لفظی چیست؟

پاسخ: عواملی که موسیقی لفظی را پدید می‌آورند بدیع لفظی است.

۳- تکرار واج و واژه را در زبان عادی و ادبی مقایسه کنید.

پاسخ: در زبان عادی پسندیده نیست. اما در زبان ادبی تکرار بر جاذبه و گوش نوازی سخن می‌افزاید.

۴- چگونه شاعران و نویسندگان از تکرار بهره می‌گیرند؟

پاسخ: تکرار در واژه، واج یا آوا، کل عبارت یا جمله

۵- واج آرایبی را با ذکر مثال تعریف کنید.

پاسخ: واج آرایبی تکرار یک واج (صامت یا مصوت) در سخن است که بر موسیقی و تاثیر آن بیفزاید.

۶- در بیت زیر تکرار کدام واج‌ها بر موسیقی کلام افزوده است؟

خیزید و خز آید که هنگام خزان است   باد خنک از جانب خوارزم وزان است

پاسخ: مصوت بلند «ا» ۷ بار / صامت «خ» ۵ بار / صامت «ز» ۶ بار

۷- در بیت زیر تکرار کدام واج‌ها بر موسیقی کلام افزوده است؟

پیش از اینت بیش از این اندیشه عشاق بود   مهرورزی تو با ما شهرة آفاق بود

پاسخ: صامت «ش» ۵ بار / مصوت «ی» ۶ بار